

KERTVENDÉGLŐK DÉLBUDÁN

Kutyavilla és Macskacsárda

Szántó András

Korábban elkezdett szemlénket folytatjuk a dél-budai kertvendéglők bemutatásával. Budafok különleges adottságait – a Duna-partot, a szőlő, a bor és a pezsgő egyik hazai bölcsőjét – természetesen a kirándulók is hamar felfedezték. A belvárosból özönlő érdeklődők száz évvel ezelőtt hatalmas vendéglői teraszokat töltöttek meg, különösen a remek halászlé és egyéb halételek miatt.

Budafoki kertvendéglők

Budafok nagyon fontos és érdekes része fővárosunknak, sokan és sokszor foglalkoztak történetével. A sommás, de minden fontos jellemzőt kiemelő ismertetést most *Borovszky Samu* hatalmas művének (Magyarország vármegyéi) 1910-ben megjelent Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye c. kötetéből vettem át, aki a következőket írta:

„Budafok nagyközség a főváros közelében, mely az utolsó két évtized alatt itt keletkezett nagy ipartelepek következtében fejlődött oly nagyra, hogy házainak száma ma már az 1400-at és lakosainak száma a tízezret eléri. A lakosok nagyjából magyarok és r. kath. vallásúak, de sok közöttük a németajkú is és a katolikusok mellett minden vallásfelekezet képviselve van itt. Van postája, távírója, távbeszélője, vasúti és hajóállomása. Azonkívül a községen megy át a budapest-budafok-tétényi kétvágányú helyiérdekű villamos vasút. Eredetileg önálló pusztá volt, melyet 1714-ben Savoyai Eugén herceg nyert adományul, aki itt egy földszintes kastélyt és majort építtetett, mely a promontori uradalom székhelye lett. Az uradalmi épületeken kívül már a XVIII. század elején több budai, pesti és csepeli polgárnak szülője volt itt, de még 1737-ben is Csepelhez tartozó pusztaként szerepel. Önálló községgé 1737–1739 között alakult. ...A Savoyai Jenő herceg által építtetett kastélyt Törley József vette meg; ugyanő egy várszerű nagyszabású kastélyt is építtetett itt, mely jelenleg örökösének a tulajdona. Hozzá tartozik Kutyavilla és Macskacsárda, mindkettő látogatott kirándulólé hely. ...Az itteni m. kir. pincemesteri tanfolyam a legnagyobbak és legkiválóbbak közé tartozik a kontinensen. Épületei, az egész telep és berendezése is mintaszerű. Érdekesekek itt a dolomitba vajt hatalmas nagyszámú pincék és a még elég sűrűn található barlanglakások.”

A leírásban részletesen felsorolták a nagy (boros, pezsgős, szeszgyártó) ipartelepe-

Promontor – a földalatti német borászfalu Magyarországon (Das unterirdische deutsche Winzerdorf Promontor in Ungarn). Fametszet, 1871. Megjelent: a Gartenlaube (Lipcse, 1871) c. családi hetilapban

ket is, melyekhez a 30-as évektől – de főként 1950 után – egyéb vegyipari üzemek társultak (sajnos?!). A grafikus illusztrációban látható, hogy már az 1870-es években messze földön híressé vált Promontor bortermelése és a pincebirodalom, hiszen egy lipcsei német újságban szenzációként és kirándulási célpontként ismertették a vidéket. A Duna főváros alatti szakasza egyébként elég sokáig kihasználatlan volt, az árvizek a legutóbbi időkig rendszeresen sok kárt tettek az építményekben. Ennek ellenére a víz közelsége megteremtette a sajátos iparágakat. A vasút telepítése előtt még a budafoki szőlők is lehúzódtak a vízpartig. 1716-ban egy budai sörfőző is engedélyt kapott, és ide települt Promontor a révátkelő mellé. Az első Kutyavilla halászcserdá is ekkor nyílt meg az egyre több látogató szórakoztatására. A serfözde az 1700-as évek végén megszűnt, a Kutyavillát azonban háromszor építették fel, mivel az árvíz rendszeresen elvitte az

épületet. Az utolsó az 1900-as évek elején a mai Városháza magasságában volt, 1965-ben bontották le, miután a 848 cm magas vízállásnál kb. egy méter magasan állt a víz az épületben.

A kialakuló Duna-parti életet nagyban befolyásolta a vasutak kiépítése. 1861-ben a fehérvári, 1882-ben pedig a pécsi vonal készült el, melyek gátat, árvízvédelmet is jelentettek. Akkoriban nyolc átjáró volt a vasúton a szekereknek. 1893-ban megalakult a budafoki Szépítő Egylet, elindult a fásítás, platánsort telepítettek, sétány alakult ki a parton, rendezett járdával, szegélyekkel, padokkal, s mindezt rendszeresen karbantartották. Ez a mai SZTK és a Tóth József utca vonala között helyezkedett el. Itt volt a harmadjára felépített Kutyavilla, a Városház tér alatt mintegy 50 méterrel, a Macskacsárda pedig a jelenlegi kikötőtől délre. Az első Macskacsárdát 1858-ban (a Kutyavillától kb. 150 méterrel délebbre) a *Dörflinger* család nyitotta. 1966-ban már

Rehák Ferenc Sörcsarnok vendéglője és Sörfőzdéje (képeslap, 1905)

csak munkásszállásként használtak, majd bezárták és lebontották.

Az árvizek – a Duna többi magyarországi partszakaszához hasonlóan – itt is nagy rombolásokat végeztek a különböző időszakokban. Az 1939-es 1030 cm, 1954-es 730 cm, 1956-os 848 cm vízállás felerősítette a hanyatlást, kidőlt fák, elmosott sétány, és egyéb pusztítás jellemezte a vidéket. Az 1965-ös árvíz végleg elmosott mindent, a parcellázás utáni kis telkeket később a 6-os út építése sodorta el. Pedig a partot akkor nemrég megerősítették, bővítették (még a Nemzeti Színház bontási törmelékét is itt használták fel). Megszűnt a Kutyaavilla és a korábban itt működött (a Római parthoz hasonló) strand is.

Budafokon jelentős volt a hajóforgalom, pl. 1846-ban Buda és Érd között már hat pár hajójárat közlekedett, itt is megállva; emellett kirándulóhajók is nagy számban érkeztek. A helytörténészek munkája nyomán tudjuk azt is, hogy milyen nagy volt korábban a környéken a hajómalmok szerepe a helyi gazdálkodásban. Sok budafoki családnak is megélhetést adtak, céhszervezetük sokáig őrizte a hagyományokat. Általában kéttestű hajók voltak, közepén a lapátokkal, különböző típusú malmokkal (hengermalom, kőmalom, malomkövek között őrlve a gabonát). A hajómalmokat nem az árvíz, hanem a gőzmalmok, a hengermalmok megjelenése, kiépülése sodorta el. És a gőzhajózás megindulása is alaposan átforgalmazta a hajómalmok használatának gyakorlatát. Erről már 1869-ben írt a Vasárnapi Ujság 49. száma „Boldog rendetlenség” címmel:

„Akkor még boldog rendetlenség volt Magyarországon; mindenki azon a téren, amelyet elfoglalt, úgy rendezkedett, amint neki tetszett, s ha egy-egy pontra nem jól ereszkedett a víz, kerestek más helyet, s ahol nagyobb volt a vízár lódulata, ott verték le a nagy fenyőt, melyet malomkarónak hívnak, s melyhez a malom van láncolva. A gőzhajózás elterjedése után viszont így keseregtek a letűnt időn: „...ma már nem olyan független ember a vízimolnár, mint régen. A folyamok szabályozása, a gőzhajók járása és sok más tekintet miatt, hivatalos mérnökök jelölik ki malmaik számára a helyet, s minthogy az országos közlekedés előbb való dolog egy-egy város, vagy falu malmainál, természetesen a legjobb víz a hajók útjába esik, s nekik attól jó, minél távolabb lenni. Haragszanak is a vízi molnárok a gőzösökre, s amennyire tőlük telik, mindenféleképpen bosszantják a hajók tisztjeit, ha egyébbel nem lehet, taglejtésekkel és kiabálásokkal ingerlik őket.”

A hajómalmok emléke máig fennmaradt Budafokon, hiszen 2012-ben felélesztették a Hajómolnárok Ünnepe. A vendéglátás sokkal korábban is kapcsolódott a vízimolnárokhoz. Budafokon az 1860–70-es évektől nyíltak vendéglők. Ezek többnyire apáról fiúra szálltak, így vitték tovább a családi nevet. (Legtöbbjük 1950-ig működött, amikor az államosítás nyomán sok minden megváltozott, néhány vendéglátó intézmény kocsmává szűlyedt, majd meg is szűnt.) Az első civil szervezetek is ilyen vendéglőkben alakultak, és tulajdonosaik a helyi céhek összefüveteleinek is helyet biztosítottak. *Karlbauer Sebők* vendéglőjé-

Karlbauer Sebők vendéglője (képeslap, 1908 körül)

ben például a vízimolnárok gyűltek össze minden héten szerda délutánonként. (A vendéglős családja Pécsről származott, a fiú, *Karlbauer Jakab*, aki 1931-ben a Kossuth u. 55. alatt lakott, fuvaros mesterséget választott, és 1945 után Kárpátira magyarosította a nevét.)

KUTYAVILLA, MACSKACSÁRDA

A leghíresebb, és egyben leghosszabb ideig működő intézmény a Kutyaavilla Halászcserda volt. A „híresség” azt jelenti, hogy a váltakozó vendéglősök és főztjük nagyon sok embert csábítottak ki a fővárosból. Sőt a vendégek között igazi hercegek és más főurak is előfordultak.

A csárda elnevezésén sokan és sokat töprengtek, de szerintem legjobban *Bevilaqua-Borsody Béla* értelmezte „Magyar történelem anekdotáiban (Bp., 1943.)” c. könyvében, az „Egyszer volt Budán kutyavásár” eredete kapcsán.

„Ennek hátsóterében bizonyára a Nagytétény melletti budai királyi falka, Ebesvára emléke rejtezkedik. A romjaiban máig álló Várat a környék Kutyavár néven nevezi, ott van ez Érd és Nagytétény határában az erdőszélen. A középkori oklevelekben, mint Ebesvára szerepel. A középkori magyar királyi udvart vadászatokkal számos királyi kutyás-falu (Villa Caniferorum Regalium) látta el. Ilyen volt a szepesi Kutyafalva (utóbb Hundorf és Flunnsdorf; Hunsdorffer-Hunfalvy Pál és István nevadója), a marosszéki Kutyafalva, a kükküllői Ebesfalva, az alföldi Kübekháza, ami az

eb török *Kopek* nevének őrzője, meg a többi. Feltehető, hogy a Jagellók – II. Ulászló vagy II. Lajos – idején, vagy 1526 és 1541 között az elárvult Ebesfalva kutyáit Budán kótyavetyélték el és ennek az emlékéből lett a szőlás, mely régebbi, mint a szóbanlevő szómagyarázat. Kedves furcsaság, hogy Budafokon egy ismert nyári korcsmának máig Kutyavilla, a konkurenciájának Macskavilla, illetőleg Kutyacsárda és Macskacsárda az újkori cégérneve. Így fonódik össze a magyar művelődéstörténet, a szállóige, a költői adoma és az élő cégérvév kuriozitása.”

A leginkább maradandó emlék Krúdy Gyula nevéhez kapcsolódik, aki több regényében és novellájában is írt a budafoki vendéglőről, és én nem is értem, hogyan lehetett elég az élete az összes pesti kávéház és kocsmá, budai hegyvidéki kertvendéglő, óbudai vendéglők és még az ország egyéb részein lévő restik végigjárására, sőt végig-lakozására! Hisz nekem még a leírások elolvasására is évekre volt-van szükségem! A Kutyavilla Krúdy egyik kedvenc kirándulási célpontja lehetett, mert sok művében szerepel (Rezeda Kázmér szép élete; Szindbád; Bródy Sándor vagy a Nap Lovagja stb.) Bródy kiemelt szerepet kapott Krúdy vele való kapcsolatában, hiszen éppen a Kutyavillában ismerkedtek meg – erről így írt a Mester:

„Húszéves voltam, amikor megismerkedtem vele. Pesten volt, jobban mondva Budán, sőt Budafokon, a Kutyavillában. Nagyon elhagyatott csárda volt akkoriban még a Kutyavilla s én valószínűleg szerelmi bánatomban vetődtem egy nyári délután egyedül oda. Akkoriban örökölt apámtól, gavallérjelölt voltam (ahogyan más ügyvédjelölt) és írni is akkortájt kezdtem komolyabban. A csárdában Bródy Sándor mulatott Fenyő Sándor, a Magyar Hírlap akkori felelős szerkesztője társaságában, két szép és fiatal színinövendékkel. Ezt a két szemrevaló leányt Sándor úszni tanította. Estefelé volt, bementek a vízbe. Én is. Nagyon összebarátkoztunk és hajnalban már együtt jöttünk Pestre fiákerón. Négyen a hátsó ülésen és Fenyő Sándor a bakon.”

A Bródy-történetekben azután csodálatos hangulatképeket fest Bródy halászléfőzéseiről és közben persze az írói nagyságotól félájult karriervadász színésznőcskékké váló flörtölésekről. Úgy gondolom, hogy minden további mesénél sokkal többet mondanak a helyről a bemutatott képek, melyekhez olvassa el, kedves olvasó Krúdy írását Bródy Sándorról.

A Kutyavilla bejárata az út felől (képeslap, 1910-es évek)

A MACSKACSÁRDA A BUDAFOKI DUNA PARTON

A Macskacsárda már nem volt olyan híres hely, mint a Kutyavilla, de sok évtizeden át, vonzotta a gasztro-kirándulókat. A gőzhajók kikötője alatt, a korábbi Gschwindt gyár, (Élesztő és Szeszgyár – BUSZESZ) mögött működött az 1960-as évek végéig a szépen kiépített Duna parton a híres vendéglő, parti terasszal. Eredeti építője és gazdája a Schindele család, majd Dörflinger Sándor (1864–?) volt, aki három évtizeden át vezetett. 1928-ban Schindele-féle Macska csárdaként említi minden forrás. A tulajdonos család rendszerint bérbé adta, így a vendéglősök gyakran váltották egymást. Schindele József 1919-ben itt Budafokon, a Sörház utcában működött mint borkereskedő, nagykereskedő. (A Sörház utca szikla-raktárakba torkoló raktárházai ma is több borkereskedő cég működik, a 90-es években többször vettem ott nagyon jó borokat – nagyon jó áron.)

A Macskacsárda (képeslap, 1920-as évek)

Az 1931-ben kiadott címtár szerint özv. Seidl Istváné a tulajdonos, aki Seidl Jánossal vezette az éttermet. 1933-tól már Schmidék József tulajdonát képezi az épület, melynek bérlője Bleicher Antal (1878–?) volt. A Macskacsárdát 1941-ben megvásárolta Czagler Ferenc vendéglős mester, aki nagy szakértelemmel híressé tette kifogástalan konyhájával és a hangulatos környezettel. Budapestről konflissal, személyautóval vagy a Gellért-hegytől induló villamossal és a HÉV-vel jöttek a vendégek. A hajóval Budafokra érkező és délután visszautazó kofák, hajósok is törzsvendégek voltak. A hely specialitása a dunai halászlé volt gyufatésztával. A vendéglő és parti kerthelyiség épületét az 1960-évek közepén a BUSZESZ hőellátó kutaknak az építése miatt egy kiemelt állami beruházásban ledózerolták. ●